

Lipsanoteca conservada a l'església de
Sant Tomàs de Casarilh (La Vall d'Aran)

Lipsanoteca prodedent de Santa Maria de Lillet
actualment guardada al MCM.

EDITORIAL

ARTICLE

COL·LECCIONABLE

CRÒNICA D'ACTIVITATS

ACTIVITATS

el butlletí

Edició

AMICS DE L'ART ROMÀNIC
DEL BAGES

Baixada de la Seu, 3

08241 Manresa

Correu-e: aarb@manresa.net

Web: <http://webs.manresa.net/aarb/>

Coordinació

Francesc Junyent

Disseny i composició

Anna Martí

Fotografia de portada

Francesc Junyent. Lipsanoteques.

Consell Assessor

Joan Badia

Josep Llobet

Mercè Matas

Jaume Moya

Correcció

Jesús Sagués

Impressió

Sarrió

Dipòsit legal

B-3551984

Tiratge

425 exemplars

EDITORIAL

Iniciem amb renovada il·lusió el segon curs de la nostra Entitat sota la direcció de la "nova Junta". Els objectius plantejats a l'inici del seu primer curs s'han anat complint amb èxit variable, i la consideració dels seus resultats ens fa seguir endavant amb els programes que cada Comissió havia plantejat.

Segueix essent per a tots un objectiu primordial a aconseguir aquell que els nostres Estatuts qualifiquen com a **finalitat principal**, que és el coneixement i la difusió de l'art i la cultura medieval, en especial de l'Art Romànic. És per això que, fet l'esforç organitzatiu que representà el Curs de Cultura Medieval 2007, estem ja muntant el Curs del 2008 i altres activitats adreçades a l'objectiu assenyalat.

En primer lloc es faran unes sortides matinals o de jornada sencera sempre amb visites a conjunts medievals singulars, guiades per competents guies locals o, en el seu defecte, per algun membre de la Junta o de l'Entitat que es vegi amb cor de fer-ho. Volem també, aquest curs, recuperar l'organització dels curssets d'Introducció a l'Arquitectura Romànica pels pobles de la nostra comarca del Bages, que ens permetran transmetre directament uns coneixements bàsics a tots els interessats en el tema i també donar a conèixer la nostra Entitat per tot el Bages o, fins i tot, per comarques properes.

A la nostra Assemblea de març detallem tot el nostre programa; ara només ens resta desitjar a tots els Socis i lectors del Butlletí dels AARB que tinguem un especial i renovat afany d'augmentar els vostres coneixements del tema que ens aplega i justifica la nostra existència com a Entitat. Una vegada més us trametem el missatge que **hom estima més allò que millor coneix**; sortim junts a veure Romànic, fem pinya al voltant d'allò que ens motiva i que ens ofereix l'oportunitat per compartir i augmentar **amistat i cultura**.

El Llobregós és un rierol que travessa l'Alta Segarra (a l'Anoia), el Baix Solsonès, el Nord de la Segarra i, finalment, ja a la Noguera, aporta les seves aigües escadusseres al Segre. Tot i la seva pobra aparença actual, fa més de mil anys era l'eix d'una frontera que, separant dues grans civilitzacions, va perdurar al llarg de dos segles. Al voltant de l'any 1000, aquesta franja, anomenada *al-tagr* des del

califat de Còrdova i *marcha* des dels comtats cristians, es convertí en un autèntic coixí aguller. Una munió de torres de guaita (del fràncic *wahta*), germen dels castells fronterers, erigiren aquest territori. Algunes d'aquestes fortaleses han perdurat fins als nostres dies i les seves pedres –massa sovint trontolloses– ens permeten llegir-hi l'apassionant història del traspàs del primer al segon mil·lenni de la nostra era.

En aquest territori, potser millor que en cap altre, el visitant inquiet pot copsar la mutació que van viure les torres de defensa al voltant de l'any 1000. Separades entre si per poques dotzenes de quilòmetres, ens revelen una progressiva eliminació dels angles en una evolució cap a les formes circulars, la implantació de millores defensives i el gradual arrencament i poliment dels carreus dels seus murs, és a dir ens anuncien l'arribada del romànic a les fortaleses feudals.

Les primeres fortificacions, dins aquesta difusa zona de frontera, són bàsicament refugis per a la població que viu al voltant. Lluny dels centres de poder (a Lleida i Balaguer per als musulmans i al Montsec per als cristians), els petits nuclis habitats s'estructuren al voltant de torres i recintes fortificats que, davant atacs exteriors, fan les funcions d'amagatall temporal. Les més primitives fortaleses altmedievals, amb una torre i un clos, talment els

models carolingis i normands, eren construïdes als llocs més encimbellats, emprant la fusta, la pedra, la terra i la calç extretes del mateix lloc. Tot i que aquí no en podem identificar amb seguretat cap anterior al segle X, marques i forats en cingles i tossals, necròpolis llaurades a la roca viva i l'abundor d'esplugues i baumes, ens conviden a imaginar-les arreu.

La història ens diu que, acabades

les algarades d'al-Tàwil, rei d'Osca, que arranen la Noguera entre el 908 i el 913, comencen a sorgir tímidament al llarg de la frontera del Llobregós i del baix Solsonès un seguit d'estructures defensives. No obstant això, quaranta anys després, entre els anys 950 i 974, els pactes de submissió dels comtes cristians a les autoritats de l'emirat de Còrdova suposen l'aturada d'aquestes construccions, tant a causa de la prohibició d'alçar fortificacions com a una etapa de relativa pau. Les ràtzies d'Almansor i del seu fill Abd al-Malik, a partir del 985, trencaren aquest *statu quo* i originaren una nova etapa d'ebullició per a l'arquitectura militar, desesperada i, alhora, rica en novetats. Aquests turbulents anys van ocupar ben bé tota la primera meitat del segle XI, fins que Arnau Mir de Tost va traslladar a migdia i a ponent la frontera del comtat d'Urgell, plantant-la a les portes de Balaguer.

És possiblement durant la primera etapa de pau del segle X, al voltant de l'any 930, quan s'alça, en terres sota domini musulmà, una torre de guaita o hirassa que ha perdurat fins als nostres dies: la Força de l'Estany, o "turrem de Dalila", segons els testimonis més antics. Aquesta interessantíssima torre, avui dins el terme municipal de Ponts, domina uns dels passos que comunica la conca del Llobregós amb la via que condueix a Artesa de Segre i Balaguer. S'aixeca sobre un edifici pre-

LA TRANSFORMACIÓ DE LES TORRES DE GUAITA A LA MARCA DEL LLOBREGÓS

Jaume Moya i Matas

Força de l'Estany. Vista Est. Foto: Jaume Moya Matas.

existent de carreus ciclopis i planta quadrangular, de difícil datació (iberoromana segons V. Buron, ibèrica o islàmica segons J. Bolós). Al seu voltant s'aglutinava un nucli habitat del qual només queden forats per a encaixos de les estructures d'habitatges a les baumes del cingle que té al seu redós, així com milers de fragments ceràmics escampats arreu, a l'espera que algú en faci un estudi detallat que permeti datar-ho. La torre original, gràcies al seu folre petri (fet més d'un segle després i sobre el qual entrarem més endavant), s'ha conservat fins avui, tot i que un enorme esvoranc al seu costat de tramuntana i una gran esquerda a ponent anuncien que qualsevol dia rodolarà turó avall. Com diem, la torre, esventrada de dalt a baix, ens mostra -talment un llibre obert- la primitiva talaia (de l'àrab *tala'la*) de planta quadrada, de 4,20 metres de costat, feta

amb blocs de tàpia i amb una alçada aproximada de 6,50 metres. No s'aprecia cap obertura als seus murs i s'hi havia d'entrar per la terrassa superior.

Mig segle més tard, en terres sota domini del comtat d'Urgell, avui al baix Solsonès, s'alçaren dues noves torres quadrangulars: Peracamps i Ardèvol. Ambdues, això no obstant, presenten un seguit d'innovacions respecte a la de Dalila. Els murs són fets amb pedres desbastades unides amb morter de calç (maçoneria), amb alguna tramada d'*opus spicatum* i, només als angles, carreus ben escairats. També l'accés suposa una novetat, doncs no és a través de la terrassa superior, sinó que ja obren una porta, a uns 8 metres del sòl, descentrada de la façana i amb l'arc ultrapassat en relació als muntants. Les seves bases, tot i mantenir els angles rectes, tampoc no són quadrades, sinó rectangulars, més gran la de Peracamps (9,80 per 6,80 metres) que la d'Ardèvol (4,70 per 8,00 metres). Actualment, a la torre de Peracamps (al municipi de Llobera), se'n ofereix també en tres dels seus quatre costats, ja que el mur sud ha desaparegut amb el pas del temps. En canvi, la torre d'Ardèvol (al municipi de Pinós) ha estat objecte d'una curiosa restauració i es mostra al visitant en tota la seva esplendor primitiva, tot exhibint restes del recobriment exterior, sobre el qual parlarem més endavant.

Molt propera en el temps i l'espai a aquestes dues torres, també en terres de marca del comtat d'Urgell tot i que avui al municipi de Biosca, comarca de la Segarra, s'erigí la torre de Lloberola. Més que un lloc de pas, la seva funció bàsica era la defensa d'un recinte elevat i envoltat per un mur. Com les anteriors, presenta planta quadrangular, aquí lleugerament trapezial, amb un interior molt estret (1,60 metres als costats est i oest, 1,90 metres al sud i 2,60 metres al desaparegut mur nord) i

Força de l'Estant. Vista Sud. Foto: Jaume Moya Matas.

també aquí els murs són de maçoneria, encara que adopta el sistema constructiu de l'encofrat, com a la de Dalila. Novament, gràcies a l'ensulsiada d'un dels seus costats, podem apreciar al seu interior els traus destinats a les bigues de la bastida de fusta, imprescindible per fer pujar les filades de paret (tapieres) a les construccions de tàpia.

A poc a poc, avançant cap a l'any 1000, els constructors tendeixen a deixar els angles, tot arrodonint les formes exteriors de les seves fortificacions. Aquesta opció respon a la millor facilitat de defensa, eliminant angles morts i, potser, com veurem, a l'abandonament de models de tradició romana a favor de l'adopció dels d'influència islàmica. Les noves

formes es manifesten en edificis de planta nova o amb el recobriments dels edificis preexistents per mitjà de folres.

Sobre la conca del Llobregós, avui al municipi de Torà, a la Segarra, trobem encara les restes del castell de L'Aguda. Fou possiblement la primera fortalesa feta després de passar el lloc a mans del comtat d'Urgell i mostra, ja en la construcció original de la torre oest, una significativa innovació: tot i la seva planta rectangular, té els angles roms. Alhora, empra un aparell constructiu fet amb carreus petits i quadrats, col·locats en filades regulars, anunci del romànic llombard que està a punt d'arribar. Cal dir que, desdenyant la importància de l'edifici, actualment el trobem en un llastimós estat de ruïna, desfigurat a més per un repetidor de telecomunicacions que envaeix la seva part més alta.

L'abandonament de les formes quadrangulares i l'adopció de les formes circulars, com serà pràcticament unànime els dos segles posteriors, es fa palès a les torres dels castells de Ponts i d'Orenga (a la Noguera) i de Vallferosa (a Torà, la Segarra). Les dues primeres, aixecades possiblement sota domini musulmà, i la tercera, tot i que en terra de ningú, dins teòric domini comtal. Aquestes torres són bons exemples dels primers models de torres de planta plenament circular i apunten que aquest perfil fóra el preferit dins el món islàmic. A més, totes tres tenen en comú una innovació pròpia dels darrers anys del segle X i inicis de l'XI: un folre, de carreus regulars i arrencats a Ponts i Orenga i d'arrebossat de calç a Vallferosa, que reforça els seus murs i els dona major alçada. Molt possiblement aquest recobriments fou aplicat en el moment en què els llocs passen a mans de les autoritats comtals, les quals adaptarien el model per a les seves posteriors edificacions. El cos cilíndric facilitava la vigilància per part d'un petit destacament de guàrdia i l'afegit d'uns cadafals

Peracamps. Foto: Jaume Moya Matas.

Ardèvol. Foto: Jaume Moya Matas.

línics –també dits verdesques– a la part superior (els ancoratges dels quals encara són ben visibles a Vallferosa) n’afavoria la defensa vertical. Avui, mentre les almenares (de l’àrab *manâra*, far) d’Orenga i de Ponts romanen en un estat ruïnós, Vallferosa se’ns exhibeix en tota la seva magnificència (la torre medieval més alta de Catalunya, d’uns 30 metres d’alt) i en un estat de conservació envejable, reforçat pels actuals treballs de restauració.

Aquesta tècnica del folre fou adoptada per transformar les fortificacions quadrangulars anteriors. Així, a tocar de l’any 1000, els murs exteriors de la trapezial torre de Lloberola van doblar el seu gruix, van créixer dos metres i, el més significatiu, van arrodonir les seves

cantonades, amb un folre de carreus petits i irregulars, cobert de morter de calç. De la mateixa manera, la torre rectangular d’Ardèvol s’envolta per una torre de planta lleugerament el·líptica, de carreus escairats i irregulars units amb morter de calç; mitja dotzena de filades és tot el que resta actualment d’aquesta segona torre, ensorrada l’any 1931.

També la venerable torre de Dalila fou fagocitada per una torre circular que la recobrí, transformant-la exteriorment en una torre perfectament cilíndrica, coneguda com la Força de l’Estany o, popularment, la “Torre del Cargol”, que la preservà fins als nostres dies. En aquest cas, la segona torre, alçada al segle XI o inicis del XII, ja reuneix els elements

Lloberola. Foto: Jaume Moya Matas.

ROGER DE TRUMPINGTON

DARRER TERÇ DEL SEGLE XIII

*Escut d'armes de
Roger de Trumpington*

*ANDREA MINIATURAS
(MADRID)
Escultor: Adriano Laruccia
Pintor: Paco Ariza*

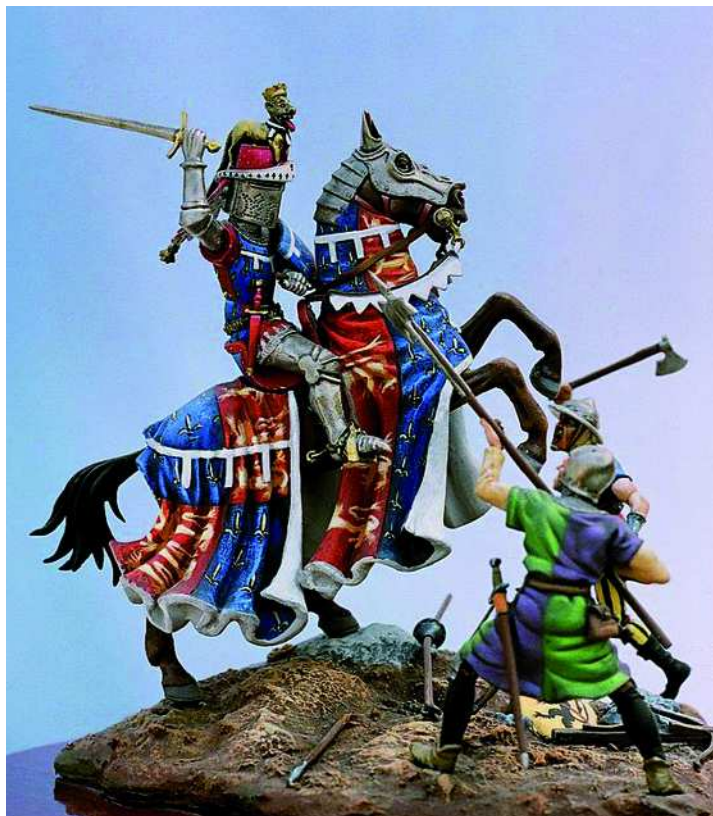
L'arnès de Roger de Trumpington s'adapta als models en ús a partir de la segona meitat del segle XIII. Es vesteix amb una sobre-vesta llisa, sense senyals heràldics, col·locada damunt d'un gonió que també cobreix els braços i protegeix les mans mitjançant unes manyopes. Les cames, per la seva part, són resguardades amb unes calces de malla amb la sobreprotecció d'unes genolleres metàl·liques, col·locades damunt d'unes altres fetes de cuir o de roba gruixuda enconxada. El cap és cobert amb un capmall, peça independent del gonió, sobre el

qual es podia col·locar l'elm de tonell que sosté amb la mà esquerra. El darrers elements defensius, que s'incorporen a l'arnès, són unes aletes (*ailettes*), on es fan presents els seus senyals heràldics, reproduïts també als escudets de la beina de l'espasa i, evidentment, en l'escut que duu penjat a l'esquena: d'atzur, dues trompetes d'or acostades en pal, acompanyades de vuit creus trilobades d'or en orla i una altra abismada.

Com a armes ofensives utilitza una espasa i una destrat.

EDWARD PLANTAGENET, PRÍNCIP DE GAL·LES, DIT EL PRÍNCIP NEGRE

CRÉCY 1346

ANDREA MINIATURAS
(MADRID)

Escultor: F. Andrea

Pintor: Aleix Pratdepàdua

Eduard Plantagenet, el Príncep Negre, nasqué a Woodstock el 1330 i morí a Westminster el 1376. Primogènit d'Eduard III, no pogué regnar per haver mort abans que el seu pare. Tingué dos fills, Eduard i el futur Ricard II. Hàbil guerrer, assolí un gran renom per les victòries obtingudes durant la Guerra dels Cent Anys: Crécy

(1346) i Poitiers (1356). Governà Aquitània i participà en els conflictes hispànics esdevinguts entre Castella i Catalunya-Aragó i les conteses entre Pere el Cruel, aliat d'Anglaterra, i el seu germà bastard Enric de Trastàmara. En aquest darrer conflicte lluità al costat del rei Pere a la batalla de Nàjera (1367), on obtingué una important victòria.

El sobrenom de Príncep Negre fa al·lusió a l'armadura ennegrida que, segons es diu, va dur a Crècy; no obstant això, aquest fet no apareix documentat fins l'any 1569 a la *Crònica d'Anglaterra*, sense que se'n faci esment anteriorment.

A la batalla de Crècy, tal com es pot veure en la il·lustració, el príncep Eduard va totalment protegit, ja que, a més de les defenses de malla, duu els braços i les cames totalment coberts amb plaques metàl·liques tubulars; d'altra banda, les mans i els peus són protegits respectivament amb guantellets i sabatons, també de metall. Es vesteix amb una cota d'armes, col·locada segurament sobre alguna mena de plastró o cuirassa metàl·lica, guarnida amb els seus senyals heràldics presents a l'escut amb què es protegeix: escut quarterat: 1r i 4t, d'atzur, sembrat de flors de lis d'or; 2n i 3r, de gules, tres lleopards d'or, i ressaltant sobre el cap un

lambel d'argent de tres penjants. Damunt d'un capmall, duu el cap cobert amb un gran elm revestit amb un capell vermell, que mostra un plec frontal ornat d'ermis, i un mantellet ondejat que adquireix forma de llambrequí. En darrer terme, és capçat amb una cimera consistent en un lleó (lleopard) coronat i amb un collar que, talment com el lambel de l'escut, té tres penjants. En cas de treure's el gran elm, el cap encara li restava cobert per un bacinet cenyit amb una corona, casc més utilitzat en el combat.

El cavall, per la seva banda, va cobert amb una gualdrapa, ornada de manera repetitiva amb els senyals heràldics del príncep, i amb una testera i un collar metàl·lics.

Amb l'aparició d'aquesta tipologia d'arnès s'assoleix un armament defensiu molt complet, alhora que tots els constituents de l'abillament mostren una gran sumptuositat.

Tomba d'Eduard Plantagenet, el Príncep Negre, conservada a la capella de la Trinitat de la catedral de Canterbury, prop del sepulcre de Thomas Becket.

HENRY PLANTAGENET, DUC DE LANCASTER

CRÉCY 1346

VERLINDEN PRODUCTIONS
(BÈLGICA/USA)
Figura pintada per Joan Palou

Enric Plantagenet, comte de Derby i duc de Lancaster, fou l'únic fill d'Enric, comte de Lancaster, i besnét d' Enric III. Comandant aguerrit, participà en múltiples fets d'armes.

La seva primera experiència militar s'esdevingué a Escòcia el 1336. Poc després, el 1337, participà en la campanya de Flandes i anys més tard, el 1340, en la batalla naval de Sluys. Acompanyà el rei en l'expedició a Bretanya (1342) i va ésser present a Crécy (1346) i al setge de Calais (1347). Va morir l'any 1360 a causa de la pesta.

Es protegeix amb una cota de malles, que es fa extensible també als braços que, a més a més, compten amb la sobreprotecció de plaques metàl·liques: guardabraços, colze-res i amambraços. Les cames, per la seva part, són cobertes amb calces de malla, sobreprotegides amb gamberes i genolleres metàl·liques, aquestes darreres parcialment folrades amb tela, i cuixeres, probablement de cuir, recobertes de seda o vellut amb tates daurades. Les sabates, fornides de peces metàl·liques articulades, són calçades amb esperons de punxa. El cap, protegit inicialment per un capmall, és cobert per un elm de tonell, capçat per un capell vermell amb un plec frontal ornat d'ermenis, d'on penja un mantellet del mateix color; al capdamunt destaca, com a cimera, un lleó (lleopard) coronat. Va revestit amb una cota d'armes on figuren els seus senyals heràlics presents també en l'escut amb què es defensa: de gules, tres lleopards d'or lampassats i armats d'atzur, i ressaltant sobre el cap un lambel d'atzur de tres penjants, carregats cadascun amb tres flors de lis d'or.

Va armat amb una espasa, que duu encabida dins la beina, i una maça.

L'Aguda. Foto: Jaume Moya Matas.

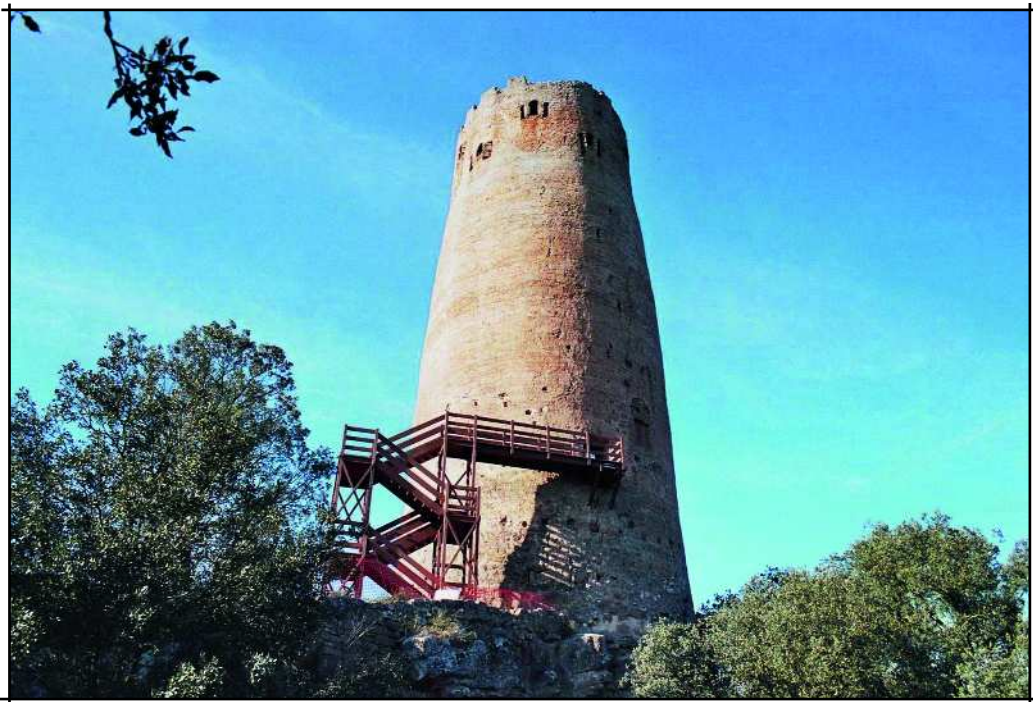
característics de les torres mestres del castells romànics catalans: planta circular, cos cilíndric, carreus ben escairats i arrencats, interior dividit en compartiments (separats aquí per volta de lloses verticals en plec de llibre), cambra inferior cega, porta a nivell del pis principal, petites espielleres com a úniques obertures i rematada per una terrassa amb merlets.

Val a dir que aquesta ràpida evolució tingué lloc, com hem vist, en menys d'un segle i a les terres de marca catalanes, culminant en magnífiques torres plenament romàniques (Coaner o Fals al Bages, la Manresana o Boixadors a l'Anoia, Pilar d'Almenara a l'Urgell, Vilamajor d'Agramunt o Baronia de Sant Oïme a la Noguera o Mejanell a la Segarra, com a exemples geogràficament propers), mentre que al

continent europeu es seguí construint torres quadrangulars i de fusta fins a la generalització de les torres de pedra, dos segles més tard.

Totes aquestes torres (i tantes d'altres: Talteüll, Alta-riba, Ivorra, L'Ametlla de Segarra, Comiols, Sallent de Pinell, Castellnou d'Osó... i les altres que vulgui afegir el lector) encara ara assenyalen el cel talment un dit orgullós que recorda el seu protagonisme en el naixement de la nostra nació i que reclama l'esforç col·lectiu en la tasca de recuperació de la seva dignitat monumental. Però això, ja és una altra història...

Nota final: mentre enllesteixo aquestes ratlles, arriba a les meves mans la notícia que la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya acaba de rebutjar una tímida "Proposta de resolució sobre la recuperació i

Vallferosa. Foto: Jaume Moya Matas.

la promoció de les torres de guaita”, presenta-
da davant la Mesa pel diputat Carles Pellicer.
La proposta instava el Govern a realitzar un
estudi per identificar-les, catalogar-les i recu-
perar-les, tot assenyalant la conveniència de
“poder fer-ne la seva promoció adequada i ela-
borar-ne una ruta turística”. No puc evitar
pensar que, si aquestes “torres de guaita” esti-

guessin pocs centenars de quilòmetres més
al Nord, és a dir a l’altre cantó de la “marca”
contemporània, ja fa anys que serien un
focus d’atracció turística, un motor de dina-
misme cultural i una font de riquesa per al
país que els envolta...

Florejacs, febrer del 2008

Per saber-ne més:

AUTORS DIVERSOS. *Catalunya Romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1987.

BIOSCA, E.; VINYOLÉS, T.; XORTÓ, X. *Des de la Frontera. Castells Medievals de la Marca*. Barcelona: Biblioteca Universitària UB, 2001.

BOLÓS, J. *Castells de la Catalunya Central*. Manresa: Angle Editorial, 1998.

— *Catalunya Medieval*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 2000.

BURON, V. *Castells Romànics Catalans. Guia*. Barcelona: Editorial Mancús, 1989.

TURULL, Max [et al.]. *Història gràfica de La Segarra*. Cervera: Centre Municipal de Cultura de Cervera, 2001.

Agraïments: Ma. Mercè Matas, pel suport documental i bibliogràfic, i Rosa Nebot, per l’assessorament lingüístic.

CRÒNICA D'ACTIVITATS

Sortida al Museu Comarcal i Diocesà de Lleida. 3 de febrer de 2008

Sortim de la plaça Infants a les 8 del matí, anem 50 persones, entre Socis i Amics, interessats tots per poder visitar aquest nou Museu.

Esmorzem pel camí i mitja hora abans de la concertada arribem a la porta del Museu.

Comprenem les entrades i tenim assignat el guia que ens acompanya per tot el recinte, amb gran dedicació a la zona de l'art romànic.

El Museu està ubicat en un antic convent amb una ampliació actual que el fa molt atractiu.

L'interior està muntat de manera molt didàctica, amb panells i ordinadors interactius que faciliten la visita.

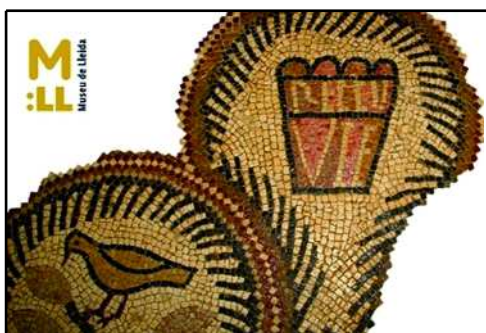
La visita ens dura més de dues hores, que ens han passat molt ràpidament.

Retornem a Manresa on hi arribem a quarts de tres.

Ara que ja hem fet el tast, recomano fer-hi visites puntuals per poder gaudir de totes les obres que s'hi exposen de tots els estils.

Properament s'inaugurarà servei de restauració per als visitants.

Ma. Mercè Matas i Cuspinera

Peces diverses que es poden trobar al Museu de Lleida

Sortida a La Noguera "Romànic de frontera". 2 de març de 2008.

A les 8 en punt del matí sortim 57 Amics de la plaça Infants; els meteoròlegs diuen que farà un dia amb sol.

Dalt de l'autocar, en Jaume Moya i Plana ens va situant en la història dels llocs que veurem. El camí fins a Ponts, on parem a esmorzar, se'ns fa curt, tenim temps per fer-ho; a la sortida ens dirigim a Camarasa i, de mica en mica i pels carrers del poble, ens dirigim a l'església de Sant Miquel, castellera de grans dimensions en estat una mica d'abandó. L'ajuntament ens va comunicar que ara començarien obres per consolidar-la, alguns pugen dalt del turó del Castell, i de mica en mica anem baixant fins a l'autocar i ens dirigim a la Baronia de Sant Oïme. Per la carretera del Doll ens endinsem en la zona del Montsec, tot seguint la Noguera Pallaresa, l'embassament de Camarasa està quasi sense aigua; ens acompanyen també els penya-segats que contornegen les aigües.

Arribem a Sant Oïme, llogarret disseminat tocant a la carretera. Visitem el Castell, passant per un carreró que ens porta fins sota la Torre, accedint-hi per una rampa protegida amb baranes; alguns van pujar fins a dalt -55 graons d'escala de cargol- i gaudim de les vistes damunt l'embassament i de la petita església de Sant Bartomeu, de teulada amb lloses de pedra i rematada damunt el creuer per un bonic campanar, que forma una torreta quadrada oberta a les quatre cares amb arcs geminats, en perfecta harmonia amb la

terra. Entrem a la petita església, ens han deixat la clau, i veiem la capçalera formada per tres absis en forma de trèvol.

Al finalitzar la visita encara tenim temps per enraonar i prendre el sol, que realment escalfava.

Dinem al restaurant Can Quel, a Fontllonga. En dues taules llargues hi cabem tots. El dinar, esplèndid; després del cafè marxem a la part alta del poble on hi ha l'església. Ja la tenim

Torre de St. Oïme

CRÒNICA D'ACTIVITATS

Sortida a La Noguera "Romànic de frontera". 2 de març de 2008.

oberta i amb els llums encesos, en Jaume fa una petita descripció i tot seguit anem a la part posterior de l'església. Veiem l'absis també cobert amb lloses i el seu campanar de torre, més tardà. Una mica més amunt hi ha el Castell.

Retornem a l'autocar i ens dirigim a Castelló de Farfanya. Després de passar bastants quilometres de carretera per obres, penseu que anem amb un cotxe molt llarg, en Dani, molt bon xofer, ens hi porta i allí ens espera el senyor rector Mossèn Ramon Vila, nascut a La Bauma, per tant també del Bages. Ens fa una explicació del retaule molt acurada. Els que ja hi vam estar una altra vegada, acompanyats per Francesc Villegas, veiem que ara han fet una gran obra i el retaule llueix tal com ha de ser.

Ja tornem cap a Manresa; ha estat un dia molt complet, hem vist i après

coses importants, hem conviscuts amb els Amics, i també hem fruit del temps.

Fins a la propera, Amics.

Ma. Mercè Matas i Cuspinera

Dinant a Fontllonga

Retaule de Castelló de Farfanya

Sortida matinal - Diumenge 3 de febrer

NOU MUSEU DIOCESÀ I COMARCAL DE LLEIDA

Sortida

A les 8.00 h de la pl.
Infants de Manresa en autocar.

Inscripcions

Cal fer la inscripció a Viatges Masanés de Manresa, a partir del dilluns 14 de gener per als socis dels AARB, per als no socis la inscripció serà a partir del dilluns 21 de gener.

Per poder realitzar la sortida caldrà un mínim de 25 persones inscrites.

Informació complementària

Mercè Matas,
telèfon 687 80 65 85.

Sortida - Diumenge 2 de març

LA NOGUERA "ROMÀNIC DE FRONTERA"

Sortida

a les 8.00 h de la pl.
Infants de Manresa en autocar.

Cal portar, si es vol, esmorzar; el dinar serà en un restaurant de la zona.

Inscripcions

Cal fer la inscripció a Viatges Masanés de Manresa, a partir del dilluns 11 de febrer per als socis dels AARB, i per als no socis a partir del dilluns 18 de febrer.

Per poder realitzar la sortida caldrà un mínim de 25 persones inscrites.

Visitarem:

La Baronia de Sant Oïme
Camarasa (església i castell)
Fontllonga

Informació complementària

Mercè Matas,
telèfon 687 80 65 85.

Sortida - Diumenge 20 d'abril

BARCELONA - MNAC

Sortida

A les 8.00 h de la pl.
Infants de Manresa en autocar.

Visites

Al matí anirem al MNAC, i visitarem l'exposició "El Romànic i la Mediterrània. Catalunya, Toulouse i Pisa".

El dinar serà a la Fonda Espanya del c/ Sant Pau de Barcelona, petita joia del modernisme català.

A la tarda visita a una església romànica a determinar.

Inscripcions

Cal fer la inscripció a Viatges Masanés de Manresa, a partir del dilluns 7 d'abril per als socis dels AARB, per als no socis la inscripció serà a partir del dijous 10 d'abril.

Per poder realitzar la sortida caldrà un mínim de 25 persones inscrites.

Informació complementària

Mercè Matas,
telèfon 687 80 65 85.

10 i 11 de maig

EL TEMPLE I LA CORONA D'ARAGÓ

Sortida organitzada per Kulturàlia

Sortida a les 8.00 h de la pl.
Infants de Manresa en autocar.

Informació complementària
Kulturalia Viatges 93 496 14 67,

o per correu electrònic al

Sr. Jaume Cluet:

j.cluet@kulturalia.es

Data màxima d'inscripció:
dijous 17 d'abril.

Tota la informació a
<http://webs.manresa.net/aarb/>

UN MUSEO 1.000 AÑOS DE ARTE

Desde la colección de arte románico más importante de Europa hasta el modernismo y las vanguardias

29 febrero
18 mayo 2008
El Románico y
el Mediterráneo,
Cataluña, Toulouse
y Pisa (1120-1180)

Fig. 10. Museo

Actividades familiares y visitas guiadas

Museu Nacional d'Art de Catalunya
Palau Nacional - Parc de Montjuïc - Barcelona
www.mnac.cat

M^NAC

AMICS
DE L'ART
ROMÀNIC
DEL BAGES

OBERTA A TOTHOM

Els interessats en col·laborar amb la junta d'Amics de l'Art Romànic del Bages us podeu posar en contacte amb qualsevol de les persones de l'actual junta.

La Junta dels AARB, conjuntament amb tots els socis, volem expressar la nostra condolència als familiars del nostres socis Joan Galindo Roche i Teresa Carbonell i Ratera, traspassats recentment.

viatges masanés
G.C. 78

Born, 6 - Tel. 93 872 48 88 - 08241 **MANRESA**
Mn. Jacint Verdaguer, 30-32 - 08241 **MANRESA**
Tel. 93 878 41 41

Taquiograf Garriga, 4 - 08292 **ESPARREGUERA**
Tel. 93 777 70 71

Pilar, 6 - Tel. 93 801 36 67 - 08786 **CAPELLADES**

www.viatgesmasanes.com

SARRIÓ e-mail: sarrio@sarrio.net
Saclosa, 21. **MANRESA**. Tel. 93 872 79 98

márquez

Muralla del Carme, 10-12 - 08240 Manresa
Tel. 93 872 26 44 - Fax 93 872 15 49
www.e-marquez.com

ACTIVA
SISTEMAS DE MARKETING

Grifell Pons
aluminis - accessoris - maquinària

Tel. 93 876 11 51
www.grifellpons.com
info@grifellpons.com

CITROËN
FUTURAUTO S.A.
CONCESSIONARI OFICIAL
Cra. de Vic s/n (Pujada Roja) - Manresa
Tel. 93 873 85 00
www.futurauto.citroen.es